

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 39 (1398) 26 ВЕРАСНЯ 2018 г.

26 верасня - Еўрапейскі дзень моў

Папа Францішак на зямлі ВКЛ

22 верасня ў 10.35 па мясцовым часе самалёт з Папам Францішкам на борце прыземліўся ў аэрапорце Вільні. Прывітаць Пантыфіка прыбыла прэзідэнт Летувы Даля Грыбаўскайтэ. Былі выкананы гімны Святога Пасаду і Летуўскай Рэспублікі. З боку Каталіцкага Касцёла Святога Айца прывітаў старшыня каталіцкіх біскупаў у Літве мітрапаліт віленскі арцыбіскуп Гінтарас

Грушас. Пасля прывітальнай цырымоніі Папа праехаў вуліцамі Вільні ў прэзідэнцкі палац, дзе правёў сустрэчу з Далай Грыбаўскайтэ.

На сустрэчу з Пантыфікам у старажытную сталіцу ВКЛ 22 верасня прыбыло каля

ISSN 2073-7033

9 772073 703003

30 тысяч чалавек, з якіх больш за паўтысячы – з Беларусі.

Пасля малітвы ў Вострай браме Папа прыехаў на плошчу перад Віленскай катэдрай. Моладзь сустракала Святога Айца гімнам «Езус Хрыстус – мая надзея», напісаным спецыяльна да гэтай падзеі. Пасля перад Пантыфікам выступілі прадстаўнікі моладзі.

23 верасня Папа Рымскі прыбыў у Коўню, дзе цэлебраваў св. Імшу для сабраных у парку Сантакос. Прывітаць Пантыфіка сабралася каля 100 тысяч чалавек, сярод якіх і

больш за 800 святароў.

Святую Імшу канцэлебравалі арцыбіскуп Ліангінас Вірбалас, біскуп Каўнаса, і арцыбіскуп Гінтарас Грушас, старшыня літоўскага епіскапату, больш за 30 біскупаў з Літвы і прылеглых краін, а таксама больш за 800 святароў з Літвы, Польшчы, Беларусі, Латвіі, Расіі, Ісландыі і інш.

Апошнім пунктам, падарожжа Папы па Летуве было наведванне Музея акупацыі і барацьбы за свабоду, які размяшчаецца ў даўняй сядзібе КДБ у Вільні.

catolic.by

Вячку Целешу - 80

Вячка ЦЕЛЕШ (нар. 25 верасня 1938, п. Краснасельскі) - беларускі мастак, гісторык і пісьменнік у Латвіі. Сябра Саюза мастакоў Беларусі і Латвіі.

Нарадзіўся на Ваўкавышчыне. У 1961 навучаўся ў мастацкай вучэльні. У 1961-1964 служыў ў савецкім войску ў Вільні. Пад час службы працягваў наведваць мастацкую студыю Палаца чыгуначнікаў. У 1975 скончыў жывапісна-педагагічнае аддзяленне Латвійскай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў імя Т. Залькална.

Удзельнічаў у больш за 100 выставаў.

На яго карцінах выбітныя беларускія і латышскія дзеячы: Францішак Скарына, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Максім Багдановіч, Янка Купала, Яніс Райніс. Ён стваральнік серыі эсклібрсаў выдатных дзеячаў беларускай гісторыі і культуры - Зоська Верас, Уладзімір Караткевіч, Адам Мальдзіс.

Яго карціны маюцца ў музеях і прыватных зборах Беларусі, Даніі, ЗША, Ізраіля, Канады, Кітая, Латвіі, Партугаліі, Расіі, Румыніі, Францыі, Чэхіі, Швейцарыі.

Працуе дацэнтам кафедры культуры і мастацтва Інстытута менеджменту інфармацыйных сістэмаў.

У 2006 годзе ўзнагароджаны найвы-

шэйшай узнагародай Латвіі - Ордэнам Трэх Зорак.

Вікіпедыя.

60 гадоў Сяргею Чыгрыну

24 верасня адзначаў свой 60-гадовы юбілей **Сяргей ЧЫГРЫН**, беларускі краязнавец, літаратар, журналіст, тэатрал. Сяргей Чыгрын нарадзіўся ў 1958 годзе ў вёсцы Хадзявічы Слонімскага раёна. Скончыў Хадзявіцкую няпоўную сярэднюю школу (1974), тэатральнае аддзяленне Магілёўскай культасветвучэльні і філалагічны факультэт БДУ (1985 год). Працаваў загадчыкам аддзела культуры і спадчыны "Газеты Слонімскай", працуе загадчыкам літаратурнай часткі Слонімскага беларускага драматычнага тэатра.

Дэбютаваў вершам "Свеціць сонейка" у часопісе "Бярозка" (1975). Аўтар зборнікаў паэзіі "Шчырая Шчара" (1993), "Горад без цябе" (1999), "Лірыка" (2007), "Камень Міндоўга" (2009), кнігаў гістарычна-краязнаўчых артыкулаў "Янка Купала і Слонімсчына" (1993), "Родам са Слонімсчыны" (2003), "Пакліканьня на родны парог" (2005), "Чамяры і чамяроўцы" (2006), "У пошуках слоніmsкіх скарбаў" (2007), "Беларуская Беласточчына" (2008), "Тэатар у Слоніме" (2008), "З беластоцкай зямлі" (2008), "Мастак Антон Карніцкі" (2009), "Жыў роднай песняй" (2010), "Альбярцін. Гісторыка-краязнаўчы нарыс" (2011), "Па слядах Купалы і Коласа" (2012), "Такі іх лёс" (2012), "Слоніmsкія падмуркі" (2012), "Сярод сваіх людзей" (2012), "Краязнаўчымі сцежкамі Зэльвеншчыны" (2013), "Слоніmsкі буквар" (2013), "Легенды і паданні Слоніmsшчыны" (2013), "Іншых шляхоў не было" (2013), "Гісторыя Слоніма на старых фотаздымках і паштоўках (1900-1950) (2014), "Слоніms і ваколіцы" (2014), "Шляхамі Беласточчыны" (2015), "Мора Віктара Шведа" (2015), "125 пытанняў і адказаў з гісторыі Слоніmsшчыны" (2015), "На радзіме Ігната Дварчаніна. З краязнаўчых вандровак па Дзятлаўшчыне", "Гісторыя перыядычнага друку Слоніmsшчыны. 1916-2016" (у суаўтарстве з Сяргеем Яршом, 2016), "Каляндар Слоніmsшчыны" (у суаўтарстве з Уладзімірам Хільмановічам, 2018), ды іншых. Агулам выдаў больш за 50 кніг. Сяргей Чыгрын стварыў па-сутнасці сапраўдную гістарычна-краязнаўчую энцыклапедыю Слоніmsшчыны.

Беларускае Радыё Рацыя.

125 гадоў з дня нараджэння Паўліны Мядзёлкі

Нарадзілася Паўліна Мядзёлка 24 верасня 1893 г. у мястэчку Будслаў Віленскага павета. Бацька, Вінцэнт Мядзёлка, касцельны арганіст. У 1898 сям'я пераехала ў Глыбокае. Тут Паўліна Мядзёлка скончыла Глыбоцкую царкоўна-прыходскую вучэльню. З 1907 г. - у Рызе, вучылася на вечаровых курсах для дарослых. З 1909 г. у Вільні, займалася ў прыватнай жаночай гімназіі Няздзюравай і Райсмільер. Пазнаёмілася з Янкам Купалам, А. Бурбісам, Ядвігіным Ш., Цёткай, З. Бядулем, К.

Каганцом, стала ўдзельніцай сацыялістычных гурткоў. Увосень 1912 г., пасля сканчэння гімназіі, накіравалася ў Пецябург на Вышэйшыя камерцыйныя курсы, якія скончыла ў 1914 г.

У 1913 г. выканала ролю Паўлінкі ў пецябургскай прэм'еры п'есы Я. Купалы.

Падчас 1-ай Сусветнай вайны - у эвакуацыі ў Царыцыне. З восені 1916 г. - у Петраградзе, сакратар Беларускага камітэта дапамогі ахвярам вайны. У 1917 г. працавала ў Кіеве ў "Саюзе гарадоў", у адзеле дапамогі ахвярам вайны па арганізацыі дзіцячых прытулкаў. У кастрычніку 1917 г. па дамоўленасці з княгіняй Магдаленай Радзівіл арганізавала беларускую школу ў вёсцы Жорнаўка Ігуменскага павета. Пасля таго, як у сакавіку 1918 г. школа была закрыта, перабралася ў Менск.

Працавала настаўніцай, удзельнічала ў пастаноўках Першага таварыства беларускай драмы і камедыі. Наведвала Вільню і Гародню. З 1918 г. выступала ў друку з вершамі. З вясны 1919 г. - інспектар беларускіх школ, кіраўнік Грамады беларускай моладзі і драматычнага гуртка ў Гародні. 20 ліпеня 1919 г. арыштавана польскімі ўладамі за ўдзел у выданні газеты "Родны край" (Гародня), дзе, дарэчы, і друкавалася.

З пачатку 1920 г. у Менску, кіравала беларускай жаночай школай. Зноў арыштавана разам з мужам Т. Грыбам польскімі ўладамі ў траўні 1920 г. Перад наступленнем Чырвонай Арміі вывезена ў Варшаву, сядзела ў турме Вронкі на Познаньшчыне. Пасля вызвалення накіравана на жыхарства ў Лодзь з забаронай пераязджаць на "ўсходнія крэсы". Па падрыхтоўцы дакументаў выехала ў Вільню, потым (у лютым 1921 г.) трапіла ў Летува.

Вікіпедыя.

Навуковая канферэнцыя – XVI Архіўныя чытанні да 125-годдзя артысткі, педагога, мемуарысткі, Заслужанага дзеяча культуры Беларусі Паўліны Мядзёлкі (1892 - 1974) абдуца 4.X.2018 г. у Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва ў Менску.

Беларусь глыбей пазнае гісторыю Бібліі

Важная падзея з'яўляецца працягам святкавання 500-годдзя Беларускай Бібліі - упершыню ў нашу краіну прыбылі каштоўныя рарытэты сусветнага значэння: каля 200 унікальных рукапісных і старадрукаваных помнікаў кніжнай культуры, якія адлюстроўваюць гісторыю стварэння, распаўсюджвання і захавання Бібліі.

20 верасня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі распачала дзейнасць міжна-

родная выстава "Беларусь і Біблія", прысвечаная самай вядомай і ўплывовай кнізе. Галоўная кніга чалавечтва становіцца на пачаснае месца ў айчыннай культуры, як гэта было спадарэкам. Біблія Скарыны, якая ляжыць як на алтарах ў Музеі кнігі ў Нацыянальнай бібліятэцы, як у храме кнігі, прыцягвае да сябе, а разам з ёй - найбольш старажытны асобнікі Святога Письма з розных краін.

Дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Раман Сцяпанавіч Матульскі адзначыў, што асноўнай місіяй асветніцкай установы з'яўляецца захоўванне духоўнай спадчыны і дэманстраванне агульначалавечых каштоўнасцяў, якія перамяняюць свет да лепшага. На ўрачыстасці прысутнічалі прадстаўнікі Каталіцкага касцёла, Праваслаўнай царквы, пратэстанцкіх супольнасцяў, святары і пастары, габрэйскія духоўныя кіраўнікі, прадстаўнікі дзяржаўных структур. Цудоўная музыка і спева суправаджалі адкрыццё выставы і нападзілі сэрцы прысутных радасцю.

Біблія з'яўляецца дзейным Словам Божым, дадзеным нам для духоўнага перамянення. Выстаўка будзе спрыяць міжканфесійнаму дыялогу, - запэўніў Мітрапаліт Менскі і Магілёўскі Тадэвуш Кандрусевіч. Дабраслаўленне важнаму мерапрыемству ад Мітрапаліта Паўла перадаў пратаіерэй Сяргій Гардун, член Біблейскай Камісіі Беларускай Праваслаўнай Царквы.

Выстава непаўторная тым, што ўпершыню яна дэманструе ўсю гісторыю стварэння і распаўсюджвання Бібліі. Падобная экспазіцыя

разгортвалася да гэтага толькі ў Ганконгу. І вось выбар выпадкова на Беларусь, таму што наша краіна адзначала ў мінулым годзе 500-годдзе Беларускай Бібліі, - паведаміў супрацоўнік інстытута гісторыі НАН Андрэас Унучак.

Дзейнасць выставы стала магчымай дзякуючы дзелавым кантактам, якія ўсталяваліся паміж бібліятэкай і амерыканскімі даследчыкамі падчас дэманстравання ў ЗША факсімільнага ўзнаўлення "Кніжнай спадчыны Францыска Скарыны" ў юбілейным 2017 годзе.

Арганізатарамі выставы выступілі Нацыянальная бібліятэка Беларусі і "Група даследаванняў рукапісаў" (ЗША).

У яе падрыхтоўцы прынялі ўдзел дырэктар Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Раман Матульскі, намеснік дырэктара Аляксандр Суша, дырэктар арганізацыі "Група даследаванняў рукапісаў" Скот Кэрал, выканаўчы дырэктар праекту "Inspired" Дэвід Эдзінтан, арганізатар праекту Павел Дзячэнка, а таксама прадстаўнікі навуковых і грамадскіх арганізацый.

На выставе можна ўбачыць выданні Бібліі розных канфесій на розных мовах свету - помнікі сусветнага значэння, многія з якіх ніколі раней не экспанаваліся ў краінах Цэнтральнай і Усходняй Еўропы.

Вялікую цікавасць прадстаўляюць Паліглоты - шматмоўныя Бібліі. Лонданская Паліглата 1653-1656 года ўтрымлівае адначасова тэксты на іўрыц, сірыйскай, арамейскай і іншых мовах.

Адзін з тэматычных

Археолог і гісторык доктар Скот Кэрал і яго жонка Дэнис прыбылі са штата Мічыган (ЗША). У сужанцаў - 4 дзяцей і 4 унукаў. Доктар Скот з'яўляецца дырэктарам даследчага цэнтара, вывучае старажытныя рукапісы, працуе са студэнтамі. Ён праводзіў раскопкі ў Егіпце і іншых краінах свету.

Доктар Скот паведаміў, што выстаўка будзе дэманстравацца восенню і зімой у Эрмітажы ў С. Пецябургу і памяшканні Дзяржаўнай Думы ў Маскве.

Для наведвальнікаў малодшага ўзросту прадуладжана шматфункцыянальная

раздзелаў выставы прысвечаны гісторыі Бібліі на беларускіх землях. Дасягненні айчыннай кніжна-пісьмовай культуры прадстаўлены як неад'емная частка агульнасусветнай культуры і духоўнай спадчыны. Кніжны фонд Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі дазволіў прадэманстраваць рукапісныя Торы, Слуцкае і Тураўскае Евангеллі, Апосталы XVI-XXI стагоддзяў, выданні Францішка Скарыны і яго паслядоўнікаў, шэдэўры выдавецкага мастацтва знакамітых друкароў, пераклады біблейскіх тэкстаў на беларускую і еўрапейскія мовы, а таксама прыклады мастацкага афармлення Святога Письма лепшымі майстрамі XVI-XXI стст.

Беларуская кніжная традыцыя глыбока на Бібліі, - адзначыў Аляксандр Суха. - Біблія - самая доўгажывучая і найбольш перапісаная кніга. Таму мы збіраем яе асобнікі і знаёмім з імі наведвальнікаў.

інтэрактыўная пляцоўка з дэжурным друкавальным варштатам і мультымедычным абсталяваннем, арыентаваным на дзяцей.

Беларусь атрымала ўнікальную магчымасць і вялікае дабраслаўленне ў больш глыбокім пазнанні Бібліі.

Нам даецца магчымасць напоўніць сябе Духам Святым, паглыбіць нашу веру і веды ў гісторыі найбольш уплывовай кнігі чалавечтва, - адзначыў адзін з праваслаўных святароў.

Выстава працягне дзейнасць да 21 кастрычніка.

Э. Дзвінская,
фота аўтара.

На здымках:

1. А. Суша, Раман Матульскі, Дэвід Эдзінтан, Скот Кэрал; 2-3. На выставе.

Біблія ў літаратурнай традыцыі народаў

"Шчаслівыя, хто слухае слова Божыя і захоўвае яго."
(Лука II)

Унікальная міжнародная выстаўка "Беларусь і Біблія" праходзіць у Менску з 20 верасня да 21 кастрычніка.

Змест Святога Пісання цягам тысячагоддзяў вывучалі святыя айцы Царквы: Іаан Залагавуст, Іеранім Стрыдонскі, Аўгустын, Рыгор Багаслоў, Леў Вялікі, Кірыл Ерусалімскі, Васіль Кесарыйскі і іншыя.

Беларускія пісьменнікі і паэты на працягу стагоддзяў звярталіся да біблейскіх тэм і сюжэтаў, паглыбляліся ў радкі Бібліі і вобразна перастваралі іх, каб наблізіць да сучаснікаў сэнс і змест.

Францішак Скарына і Францішак Багушэвіч, Максім Багдановіч і Янка Купала, Вінцук Адважны, Рыгор Барадулін і Алесь Разанаў, Мар'ян Дукса і Фелікс Баторын чэрпалі вобразы ў Старым і Новым Запаветах.

Янка Купала ў дакастрычніцкай творчасці звяртаўся да Боскіх тэмаў у вершах "Малітва" (1906), "Вялікдзень" (1909), "Мая малітва" (1912).

Максім Багдановіч пісаў у вершы "Кніга" ў 1910 годзе:
"Псалтыр, накрытую няжорсткай бурай кожай,
Я ўзяў і срэбныя засціжкі адамкнуў,
Перачытаў радкі кірыліцы прыгожай
І воску з ладанам прыемны пах пачуў."

Народны адвакат і паэт Францішак Багушэвіч набыў Біблію ў 1875 годзе на Украіне і не расставяўся з ёй да канца жыцця, чэрпаючы ў ёй сцвяшчэнне і маральную апору. Гэта адзіная кніга з яго бібліятэкі, якая ацалела да сённяшніх дзён і захоўваецца ў акадэмічнай бібліятэцы Летувы.

Вінцук Адважны, які служыў з айцамі-марыянамі ў Друі, выяжджаў на місію ў Кітай, цягнуў пакуты ў сталінскіх лагерах, а пасля вайны працягваў літаратурную дзейнасць і служэнне для беларусаў Вялікабрытаніі, звяртаўся да біблейскіх тэкстаў у вершах: "Прарок", "Прамудрасць Саламона", "Фарысей і мытнік", "Малітва да Св. Тройцы".

"Аднак казаць я праўду буду
Да цвёрдых сэрцаў свайго людю.
Святы мой Бог - святы на векі!" - пісаў ён.

Народны паэт Беларусі Рыгор Іванавіч Барадулін стварыў кнігі духоўнай паэзіі "Ксты", перасэнсоўваў кнігу "Псалмаў", перастварыў па-беларуску "Песнь над песнямі", напісаў цыклы вершаў: "Следам Эклезіяста", "Следам прыпавесцяў Саламонавых", "Следам Апостала Паўла".

Мар'ян Дукса ў вершах "Пасля споведзі", "Без цябе, Езус", "Твая цяжкая імя імя" імкнуўся выявіць чалавечы вопыт спасціжэння Бога, які з'яўляецца крыніцай ісціны, мудрасці, этыкі.

Праз сваіх лепшых мысліцеляў, паэтаў і пісьменнікаў, навукоўцаў і даследчыкаў беларускі народ мае магчымасць глыбей усвядоміць змест Бібліі.

"Гісторыя ўсё ведае пра нас.
Яна была і ёсць жывая сведка
Таго, як адбываецца ўвесь час
Паразумеце Бога і чалавека.
Яно, паразумеце, існуе,
Альбо яго няма ці надта мала,
Яно нам сілы плённыя дае,
Яно абергае ад наваль." - напісаў Мар'ян Дукса

У ЗША, адкуль прыбылі арганізатары міжнароднай выстаўкі "Беларусь і Біблія", біблейская традыцыя не перарывалася часамі агрэзму. На біблейскае права абапіраліся першыя заканадаўцы ЗША. У 19-тым стагоддзі цікавае да Святога Пісьма мела літаратурны характар. Вобразы і тэмы з Бібліі былі адлюстраваны ў творчасці Г. Лангфэла і Дж. Г. Уіч'ера. Біблейская сімволіка пранізвае роман Мелвіла "Мобі Дзік".

У 20-ым стагоддзі біблейскія матывы выкарыстоўваліся ў амерыканскай літаратуры часцей, чым у 19-ым стагоддзі. Літаратары перасэнсоўвалі лёс біблейскіх персанажаў адпаведна праблематыцы свайго часу.

Э. Оліна.

Мова, якую забаранялі французы

Насуперак намаганням, што цягнуцца стагоддзямі, зрабіць стандарызаваную французскую мову мовай усёй Францыі, аксітанская мова, неадрыўна спалучаная з мясцовай культурай, не паддалася гвалту.

Дзевяць год таму золкім зімовым вечарам я брыў па халодным вулічным бруку пад моцным ветрам у спіну, у сярэднявечны горад Сарлаг-ла-Канеда ў дэпартаменце Дардонь на паўдзённым захадзе Францыі. Гэты край славуць сваімі дагістарычнымі пячорамі, сярэднявечнымі замкамі і труфелямі. Але я быў тут зусім з іншае прычыны. Тут павінен быў адбыцца мой першы ўдзел у сходзе "Кафэ Ок", штомесячным гутарковым гуртку ў кавярні "Ла Лён Пуаўр", дзе тутэйшыя жыхары збіраюцца, каб папрактыкаваць ў аксітанскай мове, мове тутэйшага краю.

Хоць багата людзей нічога не чулі пра аксітанскую, вядомую таксама як *лянг д'ок - мова ок* - гэта адна з некалькіх раманскіх моў, што ўтварыліся з народнае лаціны і на шасці ейных буйных дыялектах усё яшчэ размаўляюць у паўдзёнай Францыі, а таксама ў некаторых раёнах паўночна-заходняй Італіі і паўночнай Іспаніі. З думкамі пра тое, як стрэнуць мяне, чужынца, але замілаванага мовай і культурай, і спадзеючыся даведацца болей, я расчыніў дзверы і падрыхтаваўся даваць тлумачэнні. На мяне абрынула, як цёплае паветра з вострым пахам падагрэтага віна з прыправамі, гэтак і ўсеагульнае вітанне.

- Benvenuto a Cafe Oc, - (Вітаем вас у "Кафэ Ок") - выгукнулі 10 чалавек, усе веку 60 год і старэй, па-аксітанску. Я назваў сябе па-французску, і яны запэўнілі мяне ў сваёй прыязнасці. Як доказ таго, адна з жанчын села злева да мяне і ціхім шэптам перакладала мне размову па-французску. Іхняя цэпльня, ейная прыязнасць і гамонка ў той вечар павялічылі маё замілаванне гэтай старадаўняй зямлёй Перыгор, ранейшая назва Дардоні, якая таксама ўключае частку вобласці Лот-эт-Гарон на поўдзень ад Дардоні. Гэты край вабіў да сябе людзей цягам 400.000 год.

У той вечар у "Кафэ Ок" прысутныя, усе знітаваныя з зямлёй і традыцыямі, гаманілі багата пра што. Яны расказвалі пра падаванне, вырошчванне і выраб усяго таго, чым кормяцца іхнія сем'і, як збіраць баравікі; пра сярэднявечны шлях пілігрымкі, што праходзіць праз іхнюю мясцовасць да Сант'яга дэ Кампастэла, пра збор і продаж труфеляў на Каляды і пра маляўнічых фальклорных герояў, самы вядомы з якіх "леберу", перыгорскі кшталт істоты-ваўкалака.

Я даведаўся, што некалі аксітанская мова была *лінгвай франка* поўдню Францыі, і яна славуць як мова, на якой плялі трубадуры. Але ў 1539 годзе кароль Франсуа I падпісаў здыкт, ператвораны ў закон, *Ардананс Вілер-Кампэ (Ordonnance de Villers-Cotterets)*, які ператварыў *франс'ен*, паўночны французскі дыялект Парыжа і Іль-дэ-Франса, ў афіцыйную мову ўсяе краіны.

Аднак па-за афіцыйнымі справамі і пісьмовымі дакументамі, гэтакім, як пасведчання пра шлюб, смерці і нараджэнні, будзённае жыццё цягло далёка ад афіцыйнага, і аксітанская мова заставалася мовай хаты, поля і сям'і. Грэм Роб у сваёй гістарычнай геаграфіі "Адкрыццё Францыі" адзначаў, што нягледзячы на трохсотгадовыя намаганні зрабіць стандарызаваную французскую мову мовай усёй Францыі, у 1863 годзе на поўдні краіны больш за палову насельніцтва заставалася не франкамоўнымі. У Дардоні ягонае юлькасць была нават вышэйшая, бо болей за 90% насельніцтва была пераважна аксітанамоўная.

Але трохі болей за 100 год таму, на перагіне 20 стагоддзя, цэнтральны ўрад пачаў агрэсіўную кампанію па выкараненні любові мовы, якая не была стандарызаванай французскай. Аксітанскую мову забаранілі выкладаць у школах, і дзяцей каралі за карыстанне роднай мовай, і тое багата ў мяне выклікала глыбокі сорам. Багата старых людзей у Дардоні ўсё яшчэ расказваюць, як іх прыніжалі ў школе за маўленне па-аксітанску.

Дардонскі край багаты рэкамі, што глыбока прарэзалі ў мяккім залацістым вапняку пячоры і крутыя стромы, гэта край урадлівых далін і ўзвышаных раўнін з пагоркамі.

Гэта земляробчы і жывёлагадоўчы край з традыцыйнымі невялікімі земляробчымі і жывёлагадоўчымі гаспадаркамі. Цяпер поруч з турызмам сродкі да існавання ў Перыгоры наўпрост звязаны са старажытнай зямлёй, дзе мінуўшчына непарывуна перацякае ў цяпершыню.

Неўзабаве пасля майго першага ўдзелу ў сходзе ў "Кафэ Ок" я далучыўся да Бруна Элюэра і Беатрыс Малярэ, тутэйшых праваднікоў і сузаснавальнікаў мясцовай турыстычнай кампаніі "Дардонь Фэлаў Трэвалэ" ў штотыднёвых вандроўках з наведаннем пячор, замкаў і лясных абшараў. Мне быў цікавы іхні досвед аксітанскай мовы. Здавалася, што, нягледзячы на ўзгадаванне франкамоўнымі, гэтая мова глыбока запала ў іхнія сэрцы.

- Аксітанская мова - частка маіх самых ранніх успамінаў, - сказаў мне Элюэр. - Андрэа, работніца маёй дваіроднай бабулі, звычайна звала мяне *тоин casalou* (мой арэшак), і гэта ператварылася ў маю першую мянушку.

Малярэ працягнула гутарку, патлумачыўшы, што мова ад прыроды знітавана з культурай Перыгора і як аксітанская пранікнёна перадае лад тутэйшага жыцця, падрабязнасці, што прападаюць, калі іх выкласці па-французску ці якія папросту не маюць французскіх слоў.

- Яна - аксітанская - ад прыроды злучана з зямлёю, з дваром, салучыма і паданнямі, - кажа Беатрыс. - Пэўныя

паняткі, датычныя жывёл і раслін, вядомыя толькі на ранейшай мове. У Дардоні *le cluzeau* (выдзёўбаць скалу ці пячорнае сховішча), *le cingle* (пакручстая сцяжынка), *le techou* (парсюк) заўсёды вымаўляюцца па-аксітанску.

- Мне надта падабаецца пазтычнасць некаторых адмысловых слоў, незразумелых іншым, залежна ад мясцовасці, - працягвае яна. - Проста едучы з Дардоні да Лоту, усяго некалькі кіламетраў, я часам сустракаю розныя выразы, розныя варыянты назваў той самай птушкі, такога ж самага дрэва, мне падабаецца, што кожны імкнецца засвоіць рэальнасць па-свойму.

Цесная, знітаваная да драбніц сувязь паміж мовай і зямлёю яшчэ выразней выявілася падчас пасудзіна ў адзіноце па наваколлі, якія ўпадабаў рабіць і што раблю амаль штогод ад таго часу, калі я ўпершыню прыехаў сюды дзевяць год таму.

Аднойчы я спаткаў мужчыну, які стаяў між сваіх вінаградных лазін і па-аксітанску шаптаў ім замову заахвочвання расці і буяць. Ягонае вочы былі залішчыняны, пальцы лашчылі лісце, а далоні былі павернуты да неба, - рытуал, як ён пазней патлумачыў мне, быў гэты ж важны, як дождж, зямля і абрэзка галін.

Мне даспадобы, што кожны імкнецца засвоіць рэальнасць па-свойму.

Іншым разам я праходзіў паўз чалавека, які палоў свой агарод і паставіў побач невялікую пасудзіну з вадою, каб мясцовыя гілі, вядомыя прынамсі пад трыма назвамі ў аксітанскай мове, у залежнасці ад таго, у каго ты пытаеш, (*barbaros*, *papach-ros* and *rigal*), здолелі зляцець уніз у гасці.

Я таксама гутарыў з фермерам, які расказаў мне, што кожны год пасля арання поля, выварочваюцца новыя каменныя прылады, некаторыя неандэртальскія, іншыя ад кранамёнцаў. Я даведаўся, што сама назва *кранамён* аксітанская. *Сро* значыць па-аксітанску "дзірка", "пустата", (*creux* на французскай), а *Маньён* было прозвішча гаспадароў, у чыіх уладаннях у вёсцы Ле Эйзі работнікі ў 1868 годзе знайшлі пяць шкідлетаў узростам 27.000 год.

Тое, што мова так перавіта з культурай, пэўна, тлумачыць, чаму яна ніколі не прапала цалкам. Нягледзячы на тое, што ЮНЕСКА вызначыла яе як "у надзвычайнебяспечным стане", мова выжыла ў традыцыйных асяродках: дома, у казках дзеткаў нанач, у полі падчас сяўбы ці збору ўраджаю, на пашы і на перагонах жывёлы з летніх на зімовыя пашы, у лясках, падчас палявання, у музыцы і паэзіі. Яна вельмі выразна чуецца ў прыгаворках, што натуральным чынам злятаюць з языка, такіх як *'se la barba donava de sen, totas las cabras serian doctors'* "калі б барада давала розуму, то кожная каза была б доктарам" альбо *'l'aiga va totjorn d'aval'* "вада заўжды цячэ ўніз" - "такое жыццё, так ужо завездзена".

Ад 1950-х гадоў аксі-

танская і іншыя мовы рэгіянальных мяншынь у Францыі -

такія, як брэтонская, баская, фламандская і эльзаская - вярнуліся да шырайшага публічнага ўжытку і набіраюць станоўчыя асацыяцыі, адкаючы прэч адмоўныя адценні, навізаныя ім цэнтральным урадам 100 год таму. У 1993 годзе ўрад Францыі паведаміў настаўнікам па ўсёй краіне, каб рыхтаваліся выкладаць па дзвюхмоўнай праграме ў мясцовасцях, дзе існуюць рэгіянальныя мовы.

Больш не забароненая заразаксітанская мова перажывае невялікае, але здоравае адраджэнне. Па ацэнках Акадэміі Бардо, якая ёсць часткай міністэрства адукацыі, прыкладна тры мільёны людзей гавораць на ёй у паўднёвым абшары Францыі. У некаторых школах - але не ва ўсіх - аксітанскую мову можна выбраць як факультатывую; некаторыя школы ў Дардоні маюць дзвюхмоўную праграму навування. Людзям усіх узростаў мясцовыя моўныя групы прапануюць лекцыі, канцэрты на аксітанскай мове і размоўныя гурткі, гэтакія, як "Кафэ Ок".

Французская мова яшчэ займае паноўнае месца па ўсім краі, але, калі вы прыслухаецеся да людзей на базары ці да размоў у кавярнях, вы пачуеце мілагучныя гукі аксітанскай заміж французскай, альбо спалучэнне абедзвюх моў.

Надаўна, у канцы траўня, нека адвячоркам я прыслухаўся да жаласнай мелодыі адзінокай жалейкі з аўтастанкі ў Сарлаце, вядомай як "Гранд Рыгадзі". У той вечар месца ператварылі ў танцавальную пляцоўку на час дзвухдзённага веснавога свята *Ла Рынгета*, на якім пануе сарлацкая і перыгорская аксітанская культура з традыцыйнымі гульнямі - такімі, як "Дзевяць калкоў", перацяганне канага, кіданне колацаў, а таксама - дзвюхмоўныя заняткі і класы па рамёствах.

Таксама ладзіцца вялікі грамадскі пачастунак, часта гусь альбо свініна, смажаная цэлы дзень на адкрытым жары, і свята завяршаецца народным танцам "Бал трад". Прываблены музыкай, я ўвайшоў на аўтастанку: дрэвы былі ўвешаныя мудрагелістымі ліхтарыкамі, народ адпачываў па краях ці пазіраў на пары танцораў, што кружыліся пад гарачую музыку ў рытме вальса. Калі жалейка скончыла сваю жальбу, яе шумнай мелодыяй змянілі гітара і акардэон. Пары рассыпаліся і ўтварылі вялікае кола, да яго, трымаючыся за рукі і захапішы і мяне, далучыліся людзі рознага веку. Зрабіўшы некалькі мудрагелістых крокаў налева, а потым направа, мы рухаліся ў апяняльным карагодзе аднасіці.

Да таго моманту Перыгора такой жывой. Шчыльна ўплешены ў кола, я адчуў сапраўдную глыбіню гэтай культуры і тое, чаму яна і ейная мова не згінупі.

Тэкст узяты з сайта БіБіСі.

Перастварыў з англійскай на беларускую **Мікола Бусел**.

Беларусь прадаўжае адзначаць 100-годдзе БНР

Вальжына Цярэшчанка спявала ў гонар 100-годдзя БНР

У Гомелі адбыўся канцэрт барда Вальжыны Цярэшчанкі, прысвечаны 100-годдзю БНР. Гэта быў першы яе сольны выступ за апошнія 15 год. Вальжына Цярэшчанка адзначае, што кожны неаб'якавы чалавек павінен адзначаць 100-годдзе абвешчэння БНР.

- Буду спяваць сёння песні на вершы тых, хто чакаў на тое, каб Беларусь зажыла сваім жыццём, каб яна была не пад кім. На жаль, гэта не адбылося, і мы ведаем, што было потым, напрыканцы 20-х - у 30-ыя гады. Усе ідэалы БНР былі разбіты. Але праз 100 год мы спяваем на вершы тых людзей, дзякуючы якім сёння мы гаворым пра гэтае свята, і цешым надзею, што будзе ў будучыні і 150 год БНР.

Арганізатар канцэрту - грамадскі актывіст Уладзімір Кацора - нагадвае, што гэты год праходзіць пад знакам 100-годдзя абвешчэння Беларускай Народнай Рэспублікі.

- Гэта выніковы ўжо канцэрт. Мне падавалася, што лепш чым Вальжына ніхто такі вынік нашай працы не падвядзе. Два тыдні назад тут зрабіў канцэрт да гадавіны Аршанскай бітвы Андрэй Мельнікаў. Таксама неблагая імпрэза атрымалася і таксама праходзіла пад знакам святкавання 100-годдзя БНР.

Падчас канцэрту гучалі песні на беларускай, польскай, украінскай мовах. Напрыканцы мерапрыемства адбыліся паказальныя баі рыцараў.

Беларускае Радыё Рацыя.

БХД, Ганна Канапацкая і Алена Анісім накіравалі ў парламент праект Закона аб ахове бел-чырвона-белага сцяга

У межах падрыхтоўкі да ўнясення на сесію Палаты прадстаўнікоў Беларуска хрысціянская дэмакратыя 18 верасня разам з дэпутатамі Ганнай Канапацкай і Аленай Анісім накіравалі Праект Закона "Аб выкарыстанні і ахове першага дзяржаўнага сцяга Рэспублікі Беларусь" і абгрунтаванне да яго ў Міністэрства юстыцыі і Міністэрства ўнутраных спраў.

Разам з праектам Закона ў міністэрствы былі накіраваны подпісы грамадзян у яго падтрымку, паведамліла сустаршыня БХД Вольга Кавалькова.

Дадзены Закон рэгулюе правы асновы выкары-

стання, папулярызаванні і аховы бел-чырвона-белага сцяга, які з'яўляўся першым дзяржаўным сцягам Рэспублікі Беларусь і які мае асаблівае гістарычнае і духоўна-маральнае значэнне для нашай краіны.

- Дзякуй усім за падтрымку і ўдзел у кампаніі "За бел-чырвона-белы сцяг". Мы будзем і далей праводзіць шэраг мерапрыемстваў у межах кампаніі, каб прыцягнуць увагу і дзяржавы, і грамадства да гэтай тэмы. І я веру, што разам мы зможам дамагчыся шанавання нашага дзяржаўнага сімвалу з боку дзяржавы і свабоднага яго выкарыстання, - заявіла Вольга Кавалькова.

Радыё Рацыя.

Сплаў па Нёмане, прысвечаны 100-годдзю БНР

Стагоддзе БНР – падзея, пра якую варта нагадваць і нагадваць.

Патрыёты з Лідчыны, Бярозаўкі, Менска, Гародні адправіліся 21 верасня Нёманам у 100-кіламетровое падарожжа на зробленых уласнымі рукамі плытах у гонар 100-годдзя Беларускай Народнай Рэспублікі.

Плыты «25 сакавіка» (дзень абвешчання Беларускай Народнай Рэспублікі) і «27 ліпеня» (дзень прыняцця Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце БССР) майстравалі амаль месяц, а само падарожжа па Нёмане зойме каля тыдня. Мэта падарожжа не толькі ўшанаваць, але і адукаваць.

- Гэтую экспедыцыю мы задумалі яшчэ напрыканцы мінулага года. Пачынаем ад Бярозаўкі і канцавы прыпынак дзесьці ў раёне мястэчка Лунна. Там, непадалёк ад мястэчка, ля вёскі Багатырэвічы магіла паўстанцаў 1863 года. Мусім яе наведваць і ўшанаваць памяць змагароў за незалежнасць, - распавёў адзін з ініцыятараў экспедыцыі, сябар сойму Партыі БНФ Вітольд Ашурак.

Па ягоных словах, падчас маршруту плануецца спыніцца ў вёсках Беліца, Пескаўцы, Моцевічы, Орля, Дубна,

Перад адходам

Плыт "25 сакавіка"

Плыт "27 ліпеня"

Паехалі!

Лунна, і ў горадзе Масты, зраўмела.

- Мэта экспедыцыі - папулярызаванне беларускай гісторыі сярод шырокіх колаў беларускага грамадства. З гэтай нагоды рыхтуюцца інфармацыйныя буклеты "БНР-100", прызначаныя для распаўсюду сярод вясцоўцаў, банеры "БНР-100" для пэўнай візуалізацыі, - заключыў Ашурак.

Правесці плыты прыехала не так шмат народу, але тут былі кіраўнікі Лідскай гарадской арганізацыі ТБМ Станіслаў Суднік і Сяргей Чарняк, які прэзентаваў дзве песні, напісаныя з нагоды сплаву, а практычна ўсе ўдзельнікі сплаву - сябры ТБМ.

Сем футуў пад кілем!

Паводле СМІ.

Габрэйскі нумар часопіса "ПрайдзіСвет"

11 верасня ў кнігарні "Логвінаў" прайшла вялікая "афлайнвая" прэзентацыя "Габрэйскага акцэнта" - новага нумару часопіса перакладной літаратуры "ПрайдзіСвет". Гэты нумар прысвечаны народу, мове і творам, якія раней былі вельмі важнай часткай нашай гісторыі і культуры.

Багатая ідышамовная спадчына Беларусі, якую мы лічым нашай, як і рускамоўную, і польскамоўную, з большага невядомай чытачу, і задача нумара пазнаёміць людзей.

Надвор'е было вельмі цёплым, нават спякотным, нягледзячы на ​​месяц верасень. Таму прэзентацыя праводзілася на свежым паветры, на

прыступках кнігарні. Імпрэзу вёў пісьменнік Альгерд Бахарэвіч. З уступным словам выступіў пісьменнік, перакладчык і блогер рэсурсу belisrael.info Вольф Рубінчык. Спандарыня Ганна Янкута чытала ў сваім перакладзе з ідышу верш Ганны Марголін, паэт Андрэй Хадановіч - пераклады Мойшэ Кульбака.

Вельмі ўражліва і захапляльна выступалі Сяргей Шупа, Юля Цімафеева, Кацярына Маціеўская, Павел Касцюкевіч, Ігар Крэбс, Тая Скарынка, Аксана Данільчык, Ірэна Ганкіна, Валер Гапееў.

Паэт Віктар Жыбуль распавядаў пра Вульфа Сосенскага, чалавека, які своечасова пазнаёміў свайго земляка, юнага Самуіла Плаўніка, будучага Змітрака Бядулю з газетай "На-

Лазарус, Умберта Сабы, Баляслава Лесьмяна, Кшыштафа Каміля Бачыньскага, Тадэвуша Ружэвіча, Эльзы Ласкер-Шулер, а таксама падборкай песень у перакладзе з ідышу.

Прадстаўлена таксама ў часопісе і сучасная габрэйская літаратура: апавяданні Узі Вайля (Ізраіль), Давіда Шульмана (Барысаў-Эйлат); паэзія Іллі Камінскага (ЗША), Барыса Штэ-рна (Ізраіль) і Ірэны Ганкінай (Беларусь).

Для вокладкі часопіса была выкарыстана карціна Алеся Сурава "Местачковы романс. Ружа".

Вечарыну ўпрыгожыў паэт і таленавіты бард з Віцебска Міхаіл Рубін, які выканаў уласныя кампазіцыі на вершы беларускіх габрэйскіх паэтаў.

Арганізатары падрыхтавалі для гасцей пачастункі ў навагодніх габрэйскіх традыцыях: яблыкі, гранаты і мёд. Было вельмі цікава і па-сямейнаму ўтульна і цёпла.

Усе тэксты нумара ёсць у свабодным доступе на сайце: www.prajdzisvet.org HYPERLINK.

Аляксей Шалахоўскі.

Тыдні Германіі пройдуць у 11 гарадах Беларусі

Тыдні Германіі будуць праходзіць з 23 верасня па 18 лістапада ў адзінаццаці гарадах Беларусі. Такая інфармацыя размешчана на сайце пасольства ФРГ у Менску. Мерапрыемствы (іх налічваецца больш як 90) будуць арганізаваны ў Менску, Баранавічах, Барысаве, Берасці, Віцебску, Гомелі, Гародні, Магілёве, Маладэчне, Пінску і Полацку. Тыдні Германіі ў Беларусі будуць праводзіцца пятнаццаты раз. Іх арганізатарамі з'яўляюцца пасольства Федэратыўнай Рэспублікі Германія і Інстытут імя Гётэ, прадстаўнікі нямецкіх культурных арганізацый сумесна з беларускімі партнёрамі. Праграмай прадугледжана нямаля канцэртаў, разлічаных як на аматараў класікі, так і року. Упершыню ў Менску адбудзецца фестываль XJAZZ. Па-

клоннікаў кінамастацтва таксама чакае шмат цікавых паказаў, у прыватнасці, сучаснае кароткаметражнае кіно, арыгінальныя нямецкія версіі ігравых фільмаў з субтытрамі на рускай мове, а таксама дакументалістыка. Будзе паказаныя фільм "Насферату" (1921 год) Фрыдрых Вільгельма Мурнаў, які будзе дэманстравацца з жывым музычным суправаджэннем - прагучыць музыка Вольгі Падгайскай, выступіць калектыў Five-storey-ensemble. Акрамя таго, будуць арганізаваны цікавыя фотавыстаўкі, віктарыны, майстар-класы баварскай кухні, лекцыі, сустрэчы з германскімі дзеячамі культуры і мастацтва. У час Тыдняў запланаваны таксама канферэнцыя па аднаўляльнай энергетыцы і Менскі ўрбаністычны форум.

zviazda.by

Ахвяраванні на ТБМ

- Шкірманкоў Фелікс - 20 р., г. Слаўгарад
- Дарэўскі А.В. - 5 р., г. Менск
- Рабека Мікалай - 50 р., г. Менск
- Ляўшун - 15 р., г. Менск
- Неабыякавы - 25 р., г. Менск
- Драздоў Ю.Р. - 100 р., г. Менск
- Птушка С.І. - 10 р., в. Хільчыцы
- Чайкоўскі Павел - 15 р., г. Менск
- Амяльковіч Андрэй - 100 р., г. Менск
- Літвінава Людміла - 10 р., г. Менск
- Лапацкая Алена - 15 р., Шаркаўшчын. р-н.
- Бойса І.Б. - 20 р., г. Ліда
- Рыбачонак Алесь - 25 р., в. Міханавічы
- Кукавенка Іван - 40 р., г. Менск
- Жыдаць Дз. - 20 р., г. Менск
- Касяк - 13 р., г. Менск
- Кузьмук З.Г. - 20 р., г. Берасце
- Самарын Вадзім - 20 р., г. Менск
- Вяргейчык В.П. - 15 р., г. Барысаў
- Булецкі Павел - 50 р., г. Менск
- Макулёнка Барыс - 5 р., г. Менск
- Рабека Мікалай - 50 р., г. Менск

- Галай Аркадзь - 10 р., г. Менск
- Жыгалкоўская І.Ул. - 20 р.
- Бакіноўскі Валянцін - 20 р., г. Менск
- Кароткі Мікалай - 20 р., г. Менск
- Салавей В. - 10 р.
- Курава Т. - 10 р.
- Крыўко - 5 р., г. Наваполацк
- Спадаровіч Віктар - 1 р., г. Менск
- Раўнейка В.І. - 5 р., г. Пінск
- Сячко Зміцер - 10 р., в. Грыбоўка
- Ляскоўскі Уладз. - 60 р., г. Шаркаўшчына
- Чыгір Яўген - 20 р., г. Менск
- Ніжанкоўская - 20 р., г. Менск
- ЖСВ - 3 р., г. Менск
- Пажарскі Яўген - 20 р., г. Менск
- Вяргей Валянціна - 100 р., г. Менск

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове рэальнага статусу дзяржаўнай вымагае вялікіх выдаткаў. Падтрымка ТБМ – справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Прасім Вашы ахвяраванні дасылаць на адрас, вул. Румянцава, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ № BY84BLBB30150100129705001001 у Аддзяленні № 539 ААТ "Белінвестбанк" IBAN - BLBBBY2X (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчадбанка Беларусбанк.

Паведамленне

Касір

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705

атрымальнік плацяжы

Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"

назва банка

Рахунак атрымальніка: **BY84BLBB30150100129705001001** Асабовы рахунак: **BLBBBY2X**

(прозвішча, імя, імя па-бацьку, адрас)

Від плацяжы	Дата	Сума
Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ		

Пеня Разам

Плацельшчык

Квітанцыя

Касір

М.П.

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705

атрымальнік плацяжы

Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"

назва банка

Рахунак атрымальніка: **BY84BLBB30150100129705001001** Асабовы рахунак: **BLBBBY2X**

(прозвішча, імя, імя па-бацьку, адрас)

Від плацяжы	Дата	Сума
Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ		

Пеня Разам

Плацельшчык

Да 155-годдзя паўстання 1863 г.

Апалонія з Далейскіх Серакоўская

Успаміны

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Зыгмунт зблізіўся найперш з Агрызкам, Ал. Фалевічам¹⁷³, Ал[яксандрам] Аскеркам і многімі іншымі, якіх я не ведаю.

Маладую агністую душу Серакоўскага занялі выключна стасункі з моладдзю. За кароткі час ён стаўся яе душой, ажывіў і падняў сваім запалам, згуртаваў любоўю і разаграваў да вышэйшых мэтай. Бацькаўшчына была заўсёды мэтай усіх яго думак, дзеянняў і мараў.

Дом Куроўскіх у Католюшчыне¹⁷⁴ ў ваколіцах Вільні стаў у час іх жыцця ў Пецярбургу пунктам, дзе засяроджваліся ўсе найшляхетнейшыя паніцы і імкненні. Зыгмунт сябраваў з іхнімі дзвюма плямяннікамі Язювічамі, з якіх старэйшы ў 1848 годзе быў асуджаны на Сібір, а пазней прызначаны Табольскім губернатарам (парадніўся з Тучковымі і Абаленскімі).

Моладзь, прыведзеная да Куроўскіх Зыгмунтам, знаходзіла адпачынак пасля працы і магчымасть паразумецца ў пытаннях, якія цікавілі ўсіх. Збіралася яна тут з верай у гарачае спачуванне гэтай сям'і, пранятай духам чыста нацыянальным, свойскім.

Лозунг супольнай працы ў імя праўды, справядлівасці і любові да бліжняга пачалі пашырацца пад канец верасня 1846 года, а правадной зоркай для ўсёй моладзі быў Зыгмунт, які, звязваючы тую моладзь штораз большай супольнасцю імкненняў, рыхтаваў як бы сетку будучых працаўнікоў на роднай ніве¹⁷⁵.

Зыгмунт зросся з гэтай моладдзю, прагнучы заўсёды пазнаёміцца з краем, скарыстоўваў кніжкі на адведзіны дамоў некалькіх калегаў. У такіх высечках знаёміўся з Валынню, Украінай і Літвой, тут нават даўжэй забавіўся, аддаючыся амаль выключна вясковому люду, будзячы ў іх пачуццё годнасці і імкненне да лепшай будучыні. Умеў ён ад першых гадоў маладосці з'ядноўваць у сабе простыя сэрцы. Натоп заўсёды яго прыцягваў і як бы электрызаваў і ў той час здабываліся з яго душы іскры, якія глыбока западалі ў сэрцы слухачоў. Універсітэта не хапала для той пастаянна пылаючай душы, бачачы там ужо моладзь, згрупаваную і разбуджаную, хацеў яшчэ дайсці і да той, якую ўрад у вайсковых карпусах і ў навуковых установах выхоўваў на сваіх слуг і як свой інструмент.

І не адно польскае сэрца, ад немаўляцтва замкнутае, пад уплывам яго слоў становілася тым, чым яго Бог стварыў, забілася любоўю да Бацькаўшчыны назаўсёды. Не адзін чалавек з тых, якіх вызначыліся ў барацьбе ў 1863 годзе, прызнаўся потым, што спатканне з Серакоўскім складала эпоху ў яго жыцці.

Зыгмунт, верачы ў Божы элемент, прышчэплены ў душы кожнага чалавека, перанёс сваю дзейнасць і на расійскую моладзь, пашыраючы шляхетныя асновы, якія падымалі дух да свабоды. Моладзь расійская узрушаная навізнай дарог, якіх вядуць да мэты, кінула да працы з яшчэ большым запалам, чым моладзь польская. Урад іх у тым не падтрымлівае, не бачыць, не разумее. Многія, шукаючы праўды, справядлівасці і неабходнасці адплаты за крыўды, пераходзяць у запале межы карыснасці. Талстой, лічачы мужыка за брата, заміж таго, каб яго падняць, сам абмужычваецца. Князь Д.¹⁷⁶ будзе гмах паводле ўсіх еўрапейскіх патрабаванняў для бяздомнай дзятвы, якую атачае княскім дастаткам, чым заміж карысці прыносіць маральную страту, бо далейшае жыццё не можа даць ім падобных дастаткаў на шляху сумленнай працы. Прызначана гадавая зарплата пану Фердынанду Рэз. 10 тысяч.

Калі кандыдат на гэтую пасаду прыслаў адказ, што асновы філантрапіі не павінны даваць кіраўнікам лішкаў, што пры поўным утрыманні ліччыць 30 рублёў у месяц за зусім дастатковыя, атрымаў ліст, які мне пан Рэз. казваў, праз некалькі месяцаў, пан Дэм. піша: "Хачу мець за дырэктара чалавека разумнага, а не вар'ята, які, калі яму даюць 10 тысяч, задавальняецца 30 рублям і на месяц".

(Такіх прыкладу ў тым новым грамадстве на шляху развіцця паняццяў хрысціянскіх, этычных магла бы працытаваць шмат, але ў кожным разе ёсць надзея, што праўда і справядлівасць з часам і там трымфаваць будуць. Ці будуць? Божа, як гучна голас сумнення, векавага досведу гучае - не!)

Эдвард Жалігоўскі (Сава) апавядаў свае ўражанні маёй сям'і пра апошнія кніжкі, праведзеныя з Зыгмунтам у панстве Куроўскіх у Католюшчыне, дзе застаў

шматлікую згрупаваную моладзь з Вільні, з Пецярбурга і з суседства. (Была там у той час Тэклія Далейская).

Першыя тыдні сплылі ў звычайных вясковых забавах, як: прагулкі, купанне, плаванне на чоўне па ставе, паездкі і да т.п. Усё гэта ў канцы надакучыла ўсяму таварыству сваёй манатоннасцю. Пачалі штораз даўжэй засяджвацца ў пакоях, штораз часцей засядаць за стол для спажывання вясковых прысмакаў, і гэта ўсё для разнастайвання часу.

Аднаго дня, праведзенага падобным чынам, пані Куроўская паведаміла нашаму таварыству вестку пра хуткае прыбыццё Зыгмунта і пра высланне па яго брычкі ў Вільню

Пасля абеду, калі ўсё таварыства сабралася на верандзе насупраць уязной брамы, вочы ўсіх павярнуліся ў бок набліжаючайся брычкі.

Але што сталася? Брычка заміж таго, каб спыніцца перад ганкам, накіравалася ў бок стайні. Пан Куроўскі паклікаў фурмана.

- Што ж не прывёз паніча? - спытаў.

- Прывёз, але паніч застаўся на лугах. Спзыніўся, бо паніч не хацеў у брычку, гаварачы, што грэх ёсць дабрахвотна згаджацца на заключэнне ў чатырох сценах і пазбаўляць сябе віду прыгожага свету Божжа. Сеў пры мне на козлах і то не на доўга. Як толькі ўехалі ў Панарскія горы¹⁷⁷, паніч саскочыў і адтуль бег або ішоў краем лесу, услухваючыся ў песні птушак і людзей. Сказаў нават арагату ў полі паўтарыць яму песню:

"Ой, валы мае, два паловыя,
Чаму ж вы не арыце?"

Ой, гады мае маладзецкія,
Чаму ж вы марна гінеце?"

і г.д.

Дзівіўся вазніца, што паніча магла заняць песенька такая старая і такая сумная.

- А калі ўжо выехалі, - гаварыў далей, - на дарогу цераз лугі, і забрынчалі косы, паніч сцючы ў той бок, а потым загукаў, павярнуўшыся да мяне: "Браце - едзь у двор, праз хвілю там буду!" А калі хлопцы на лузе ўбачылі паніча, такі паўстаў крык, воклічы: "Паніч, наш добры паніч прыхаў!"¹⁷⁸. Кінулі косы, абступілі колам, віталі, і паніч застаўся з імі. Паўна, няхутка адтуль выр-

вешча.

Не скончыў гаварыць, як на дарозе паказаліся вазы з сенам, а на адным з іх вясёлы, разрадаваны твар Зыгмунта, які святціўся жыццём і маладосцю. Саскочыў - убег на веранду - ужо вітаецца, абдымаецца.

Пан Жалігоўскі пытаецца, ці дасягнуў мэты, для якой надаўжэй затрымаўся ў Вільні? Ці бачыўся з братамі Далейскімі?

- Быў на Бакшыце - размаўляў з Францішкам. Аляксандра не бачыў. Гаварылі мне, што ён год знаходзіцца на вёсцы. Вяртаючыся з Бакшты, сустраў працэсію, гэта мяне даўжэй затрымаў.

- Ах, дык гэта пан быў, - адазваўся нехта з прыбылых з Вільні, - тым студэнтам, які ішоў у шэрагах цахавікоў, а потым сваёй прамавай так праняў, такога дадаў энтузіязму нашым рамеснікам, што як апаўдаюць у Вільні, мог бы іх пан павесці за сабой у агонь?

- Быў узрушаны іхнім сардэчным, поўным даверу прыёмам. Пазнаёміўся з сям'ёй Тамашэвіча - нажаўшчыка, Будрэвіча - шаўца і многіх іншых. Шчыры, сардэчны гэта народ.

Гэтая размова накіравала на больш агульную прапаганду ў краі і за мяжой, аб арыштах у Казанскім універсітэце, аб рамесніках на Літве, якія рваліся да бою, аб немагчымасці ўздзейнічаць на іх заспакойвальна, пакуль не высветліцца, як выглядае справа ва ўсім Краі і за мяжой, г.зн. у Галіцыі і ў Венгры.

Прыезд Зыгмунта быў накіраваны на больш агульную прапаганду ў краі і за мяжой, аб арыштах у Казанскім універсітэце, аб рамесніках на Літве, якія рваліся да бою, аб немагчымасці ўздзейнічаць на іх заспакойвальна, пакуль не высветліцца, як выглядае справа ва ўсім Краі і за мяжой, г.зн. у Галіцыі і ў Венгры.

Прыезд Зыгмунта быў накіраваны на больш агульную прапаганду ў краі і за мяжой, аб арыштах у Казанскім універсітэце, аб рамесніках на Літве, якія рваліся да бою, аб немагчымасці ўздзейнічаць на іх заспакойвальна, пакуль не высветліцца, як выглядае справа ва ўсім Краі і за мяжой, г.зн. у Галіцыі і ў Венгры.

Прыезд Зыгмунта быў накіраваны на больш агульную прапаганду ў краі і за мяжой, аб арыштах у Казанскім універсітэце, аб рамесніках на Літве, якія рваліся да бою, аб немагчымасці ўздзейнічаць на іх заспакойвальна, пакуль не высветліцца, як выглядае справа ва ўсім Краі і за мяжой, г.зн. у Галіцыі і ў Венгры.

дзей, якія заставаліся дагуль пад такім нядбалым кіраўніцтвам. Зыгмунт узяў братэрскай сардэчнасцю зачарствую душу, навярнуў, пераканаў пра неабходнасць жыцця і дзейнасці іначай, а перад намі не ўспамінаў ані адным словам, што зрабіў.

- Тую размову мы праводзілі, - закончыў пан Жалігоўскі, - пры канцы нашых кацікулаў. Расстаёмся. Ці яшчэ спаткаемся? Дзе? і калі? Мы задавалі сабе праз некалькі дзён пазней пытанне, на той жа самай верандзе, дзе месяц назад віталі праманіўшыся шчасцем і маладосцю твар Зыгмунта. Для многіх з нас там сабраных набліжаўся грозны 1848 год.

У 1848 годзе Еўропа ўзрушылася, а весткі, якія адтуль ішлі стражнулі польскую моладзь, якую больш разважным удалося з цяжкасцю ўстрымаць ад неадкладнага пакідання курсаў у Пецярбургу. У час святаяў Вялікадня, у дзень разурэцкіх, сабраных студэнтаў ўсіх факультэтаў, афіцэры і кадэты пад уплывам гарачых слоў Зыгмунта, узнесеных запалам, упалі на калені для адспявання гімну "Божжа, што ж Польшча", гімну так пазней вядомага ў нашым краі. Пасля заканчэння малітвы, пасля адспявання "Яшчэ Польшча не загінула" папрысягалі ўсё сваё жыццё прысвяціць Бацькаўшчыне. Датрымалі прысягу - большасць з іх аддала сваё жыццё ў 1863 годзе.

Не чуў пан Жалігоўскі далейшай размовы. Адышоў, бачачы гаспадароў, набліжаўшыся з поля.

Калі дзяміўся з таварышамі пачутай размовай у хаце, пані Куроўская пыталася: ці ён памятае казанне тры тыдні назад агалашанае пробашчам, які з натугі ёсць ні дурным, ні пазбаўленым адукацыі, але несказана лянны і чэрствы. Праўдападобна, выпягнуў з нейкай адвечнай папкі, або перапісаў адно з часоў панавання Сасаў. Плэў нам, апранутым у сіціллы, чорныя сукенкі пражанчын дэкальтаваных, абвешаных золатам і дарагімі каменямі. Заклікаў з пафасам, каб закрылі аголенае цела перад алтаром, які прадстаўляе пакуты Божыя. Адны, слухаючы гэтае казанне, смяяліся, іншыя, абураныя, выйшлі з касцёла, а мужычок наш бедны на працягу некалькіх нядзель разглядаўся па касцёле, шукаючы вінаватца, аголенага, абвешанага золатам. Зыгмунт слухаў тое казанне, стаяў спакойна да канца. Калі мы выходзілі з касцёла, знік нам з вачэй. Не паехаў з намі. Паведаміў толькі цераз касцельнага служку, што вернецца пеша цераз лес.

Мы здагадаліся - застаўся, каб паразмаўляць з пробашчам. Што яму гаварыць? Як на яго паўплываў? Не ведаем, але ведаем, што прабыў на пробстве некалькі гадзін, што ў наступныя дні таварышаваў пробашчу пры наглядзе за палывымі работамі і на пробстве ў вольнай хвілі ад капланскіх заняткаў, дайшоў да яго, разбудзіў яму душу, змяніў яго цалкам. Параўнай, пан, апошняе казанне з даўнімі. Ці звяртае з гэтага свету. Ой, цяжка, цяжка жыць старою! Калі сяду да агульнай мисы за стол, вочы сына гавораць: для чаго ты тут? Працаваць не можаш, у цягасць нам, месца займаеш! Нявестка зневажае, крыўдзіць выганяе. Але ад часу, як на цябе гляджу, як чую, што гаворыш, думаю сабе - не ўсе яшчэ на тым божым свеце пагарджаюць старым. Неяк мне веселей на душы ад часу, як мой сын, нявестка і ўся вёска бачаць цябе - мой ты ясны панічку - сядзячым вост, як зараз, на ад-

Пастаўлены перад камісіяй, у якой засядаў генерал Дубэльт і гр. Арлоў, Зыгмунт, падхоплены маладым запалам, прасякнуты верай, што праўда мусіць пранікнуць у сэрца найвялікшага ворага і бандыта, заклікаў да справядлівасці, разбіваў і выкрываў памылкі і шкоду, якія наносіліся самой Расіі правядзеннем палітыкі пераследу. Гаварыў пра неабходнасць гістарычнага вызвалення Польшчы і жыцця з ёю ў стасунках братэрскага суседа, што прынесла б большую карысць, чым мець унутры дзяржавы ворага, якога самі сваёй згубнай ганебнай палітыкай ствараюць. Арлоў і Дубэльт, якія засядалі ў камісіі, слухалі са здзіўленнем смельня гарачыя вывады, бачылі, як з кожным днём словы вязня паглыбляюць цяжкасць яго станова. Дубэльт, які не таіўся з вялікай да Зыгмунта сімпатыяй, называў яго сынам, летуценнікам, паэтам, рад быў бы яго апраўдаць, вызваліць. Не раз сам, слухаючы словы ўзнёслага ў запале маладзёна, забываўся да такой ступені, што слухаючы крытыку цёмнага дэспатызму ўраду, выразіўся: "З тым справіцца лёгка, для чаго ёсць шалік імператара Паўла!"¹⁸⁰

Мы здагадаліся - застаўся, каб паразмаўляць з пробашчам. Што яму гаварыць? Як на яго паўплываў? Не ведаем, але ведаем, што прабыў на пробстве некалькі гадзін, што ў наступныя дні таварышаваў пробашчу пры наглядзе за палывымі работамі і на пробстве ў вольнай хвілі ад капланскіх заняткаў, дайшоў да яго, разбудзіў яму душу, змяніў яго цалкам. Параўнай, пан, апошняе казанне з даўнімі. Ці звяртае з гэтага свету. Ой, цяжка, цяжка жыць старою! Калі сяду да агульнай мисы за стол, вочы сына гавораць: для чаго ты тут? Працаваць не можаш, у цягасць нам, месца займаеш! Нявестка зневажае, крыўдзіць выганяе. Але ад часу, як на цябе гляджу, як чую, што гаворыш, думаю сабе - не ўсе яшчэ на тым божым свеце пагарджаюць старым. Неяк мне веселей на душы ад часу, як мой сын, нявестка і ўся вёска бачаць цябе - мой ты ясны панічку - сядзячым вост, як зараз, на ад-

Пробашч наш. пасля знаёмства з Зыгмунтам склікае вясковую дзятву на навуку рэлігіі, размаўляе з іхнімі бацькамі. Толькі цяпер знаёмства з ім. Гэта ўсё, дзякуючы Зыгмунту, - гаварыла далей пані Куроўская. - Бачылі і чулі, што робіцца кепска, але ніхто з нас не задаў сабе працы, каб барацьніць тых бедных простых лю-

¹⁷³ Хутчэй гаворка ідзе пра Караля Фалевіча.

¹⁷⁴ Католюшчына або Католюва (літ. Katilija, р-н Троцкі), маёнтка над ракой Салаўкай.

¹⁷⁵ Серакоўскі стварыў колка (Пецярбургская група) студэнтаў Пецярбургскага ўніверсітэта, якія паходзілі з Літвы і Беларусі, і падтрымліваў кантакты з чальцамі Братняга звязу.

¹⁷⁶ Князь Д. і Фердынанд Рэз. - постаці не ідэнтыфікаваныя.

¹⁷⁷ Панарскія горы - узгоркі на на заходніх прадмесцях Вільні.

¹⁷⁸ У Далейскай гэтай фразе пададзена амаль чыста па-беларуску - з канцавым "у" у слове "прыехаў" (Перакл.).

¹⁷⁹ У канцы 1848 г. Серакоўскі ўзяў чатырохтыднёвы водпуск з вучэльні і выехаў у Херсонскую губ. па справах спадчыны. 21.IV быў арыштаваны ў Пачаеве (Крамянецкі пав., Валынская губ.) нібыта за намер пераходу мяжы з Галіцыяй. Пасля затрымання яго ў Крамянцы і Жытоміры прывезлі яго ў Пецярбург, дзе следства праводзіў ІІІ аддзел асабістай канцылярый Яго Імператарскай Вялікасці.

¹⁸⁰ Алюзія да смерці Паўла І, якога, як кажуць, задушылі шалікам.

Леанід Лаўрэш

Іваноўскія і Валеікі

Думаю, нам трэба паступова напісаць пра ўсіх - вядомых і невядомых, знакамітых і незнакамітых людзей, якія з канца XIX ст. пачалі беларускае адраджэнне. Па меры магчымасці, па Лідчыне, я раблю гэтую справу. Зараз, займаючыся Лябэдкай Іваноўскай, атрымаў цікавую інфармацыю пра іх суседзяў - Валеек, якія таксама пакінулі свой след у беларускай гісторыі.

Прафесар Гданьскага ўніверсітэта Казімір Іваноўскі (сын адваката Станіслава і ўнук Леанарда Іваноўскага з маёнтка Лябэдка Лідскага павета) пісаў пра сваю сям'ю: *"Сям'я наша была цікавай. Мой бацька Станіслаў меў трох братоў, і кожны з іх быў рознай нацыянальнасці. Самы старэйшы Ежы, інжынер, шмат разоў займаў міністэрскія пасады, быў сенатарам ІІ-й Рэчы Паспалітай і лічыўся баям палкам. Другі - Вацлаў, хімік, прафесар Варшаўскай політэхнікі, быў беларусам. Трэці - Тадэвуш, заалаг, прафесар Ковенскага ўніверсітэта быў летувісам. Такія сямейныя падзелы не былі рэкасію на тэрыторыі былога ВКЛ і асаблівай адзнакай сям'і Іваноўскага было не гэта, а тое, што мой дзядзька Тадэвуш меў у сваяках прыёмнага радавітага кітайца - такога больш ні ў кога не было"*¹.

Вацлаў Іваноўскі (1880-1943) быў не толькі прафесарам-хімікам, але і адным з заснавальнікаў Беларускага руху - яго заслугі перад Беларуссю агульнавядомыя.

На пачатку XX ст. Ежы, Вацлаў і Тадэвуш Іваноўскія вучыліся ў Пецярбурзе. Усе браты знайшлі сабе сяброўскія колы для самарэалізацыі. Ежы стаў дзеячам польскага Кола народнай асветы і ППС (Польскай Партыі Сацыялістычнай) і нават прыняў удзел у вызваленні Юзафа Пілсудскага з Пецярбургскага турэмнага шпітэля. Тадэвуш знайшоў кантакт з летувіскамі дзеячамі і пачаў вучыць летувіскую мову, вывучыў ён яе дзесьці да 1905 г. І толькі Вацлаў не мог далучыцца да беларускай арганізацыі, бо гэткай проста не існавала, і менавіта яго заслугай стала стварэнне Беларускай Рэвалюцыйнай Партыі (БРП), што паклала пачатак развіццю беларускага нацыянальнага руху.

У 1902 г. БРП распачала выдавецкую дзейнасць. Мецэнатаў не было, таму Вацлаў Іваноўскі купіў гектограф на свой заробак са студэнцкай практыкі. Першай публікацыяй БРП, надрукаванай на гэтым гектографі, стала аздава "Да інтэлігенцыі", яна выйшла ўвосень 1902 г.

Наступнай ініцыятывай Вацлава Іваноўскага стала спроба нелегальна выдаць часопіс "Свабода". Да ліку самых блізкіх і довераных паплечнікаў Іваноўскага належалі пецярбургскі гімназіст Вінцэнт Валеіка з суседняга для Іваноўскага фальварка Галавічполе. Маладыя людзі заняліся выданнем першага нумара "Свабоды". Ручную матрыцу "Свабоды" на восем старонак падрыхтавалі Мілер (член ППС, зрабіў першую старонку)

і Вінцэнт Валеіка (зрабіў усе астатнія старонкі). Усё гэта яны перавезлі ў Лябэдку, дзе падчас калядных вакацый 1902 г. Вацлаў і Тадэвуш Іваноўскія, а таксама Вінцэнт Валеіка з братамі Антонам і Станіславам надрукавалі газету на гектографі накладам 200 асобнікаў. На тытульным аркушы часопіса значылася: "Свабода, № 1, 1903 г.". Такім чынам, першая беларуская газета XX-га ст. была надрукавана на Лідчыне.

Газета мела нешчаслівы лёс - большая частка накладу "Свабоды" была знішчана і не дайшла да чытача. У студзені 1903 г., падчас ператрусу ў варшаўскай кватэры Ежы Іваноўскага быў сканфіскаваны толькі адзін асобнік газеты, і таму гісторык Юры Туронак лічыць, што хутчэй за ўсё "Свабоду" прымусяў знішчыць бацька - Леанард Іваноўскі, які прыехаў у Лябэдку на свята Божага Нараджэння і ўтаймаваў рэвалюцыйныя парывы сыноў².

У 1905 г. Вінцэнт Валеіка разам з Вацлавам Іваноўскім быў адным з сям'яных сяброў-закладчыкаў беларускай выдавецкай суполкі "Загляне сонца і ў наша аконца".

Таму, думаю, Вінцэнт Валеіка і Валеікі наогул, заслугоўваюць нашай памяці.

Ранейшым уладальнікам Галавічполя быў стары Губаровіч, ён меў дзвюх дачок - Станіславу, якая стала трэцяй жонкай Станіслава Іваноўскага - дзеда Вацлава Іваноўскага, і Юстыну, якая выйшла замуж за Яна Валеіку. У Юстыны і Яна Валеікі нарадзіліся тры сыны - Вінцэнт, Антон і Станіслаў. Такім чынам, фальварак Галавічполе падзялілі паміж сабой Іваноўскія і Валеікі.

Пра Яна Валеіку пісаў брат Вацлава, летувіс Тадэвуш Іваноўскі: *"Пазычаючы грошы панам, яўрэі маглі калі-нікالی і ашукаць. Напрыклад, сусед Іваноўскі Валеіка на вэксаль атрымаў у пазыку ад аднаго з мясцовых яўрэяў немалую суму грошай. Калі надыйшоў час плаціць, яўрэі прадставіў дакумент, і Валеіка заплаціў. Тады яўрэі прынес яшчэ адзін вэксаль на гэтую ж суму. Наш сусед адмовіўся плаціць і атрымаў судовы працэс. У судзе стала вядома, што вэксаль і подпіс Валеікі сапраўдныя. Аказалася, што падробленым вэксалем быў першы, але Валеіка гэтага не ўбачыў і заплаціў на ім"*³.

Цікавую інфармацыю пра Валеікаў падае тагачасны ўладальнік суседняга маёнтка Ішчална Караль Лясковіч у мемуарах, якія захоўваюцца ва Уроцлаўскай бібліятэцы імя Асцінскіх: *"... у 1921 г. ... маёнтка Галава з 1 500 - 2 000 га ўспадкаваў уладальнік маёнтка Табарышкі з Віленшчыны Юзаф Скарбак-Важыньскі і тры браты Валеікі. У якіх суадносінах падзялілі маёнтка Скарбак-Важыньскі і Валеікі, не памятаю. Мне толькі вядома, што Важыньскі сваю частку атрымаў лесам і ніколі ў Галава не жыў. З братоў Валеікаў Галава атрымаў Антон і таму мусіў*

*пабудаваць тут жылы дом. Таксама ў Галава сваю долю атрымаў і Вінцэнт Валеіка. Станіслаў успадкаваў фальварак Галавічполе ў Васілішскай гміне і лясы. Горны інжынер Вінцэнт меў дваіх дзяцей: сына Вітольда і дачку Ядвігу, наколькі я ведаю, яны абое зараз жывуць у Варшаве (гэта ў 1971 г. - Л.Л.)"*⁴.

Дачка ўладальніка суседняга з Галавама маёнтка Стрэльніца Яніна Бурак успамінала: *"Уладальнікам Галава быў Антон Валеіка, арыштаваны бальшавікамі 2 лістапада 1939 г. а пад Боркамі гаспадарыў інжынер Вінцэнт Валеіка, які выкладаў у Дамброве Горнай"*⁵. Трэба заўважыць, што ў тым месцы Лідчыны няма населенага пункта Боркі, таму, верагодна, Яніна Бурак мела на ўвазе нейкае ўрочышча каля Галава.

Уладальнік Галава, Антон Валеіка ў міжваенны час быў членам управы павятовага Звязу землеўладальнікаў, узначальваў рэвізійную камісію Шчучынскага павятовага аддзела, быў членам рады Лябэдкай гміны і кіраўніком рэвізійнай камісіі малочнага кааператыва ў Дзікушках. У 1939 г. яго арыштавалі і выслалі ў п'яты Радзі. Далейшы лёс невядомы⁶.

Пасля падзелу маёмасці паміж братамі ў Галавічполі гаспадарыў адзін з былых друкароў газеты "Свабода" Станіслаў Валеіка. Гэты быў грузны, абсалютна лысы мужчына з поўным ротам залатых зубоў. Увесь час сядзеў на гаспадарцы, бо не давяраў эканомам, і ў яго ўсё выдатна атрымлівалася - свечасова плаціў падаткі. Станіслава Валеіку добра характарызаваў яўрэй-кравец з Васілішак Абрам, які сябраваў з Іваноўскімі. Неяк яго запыталі, што новага чутна ў ваколіцы. Абрам падрабязна раскажаў пра ўсе навіны і закончыў гэтак:

- А пан Валеіка дапамагае іншым наракаць на цяжкі час.

Станіслаў Валеіка нейкі час быў удаўцом, але потым ён паўторна ажаніўся. Яго другая жонка працавала настаўніцай дзесьці на Валыні і наведвала мужа толькі падчас вакацый. Была гэта энергічная жанчына з рубенсаўскімі формамі ва ўзросце каля сарака гадоў. Валеікі да канца 1930-х гг. заставаліся сябрамі Іваноўскіх. Пляменнік Вацлава Іваноўскага Казімір успамінаў такую гісторыю: *"... у нашай ваколіцы гаспадарыў далёкі кузэн нашай мамы Фэлек Аскерка, былы капітан польскага войска. Меў ён вельмі маладоў і прыгожую жонку - гэта была самая маладая з нашых цёткаў. Як заўсёды, 15 жніўня мы адзначалі імяніны нашай мамы, і, як заўсёды, з'яжджаліся сваімі, суседзі і сябры. Мы ўжо сядзелі за традыцыйным пірагам з капустай, калі пачулі, што адчыніліся дзверы і нехта з ганку ўвайшоў у хату. Шляхетны Лех (старэйшы брат Казіміра - Л.Л.), які ў гэты час вучыўся ў выпускным класе, вырашыўшы, што прыехала цёця Аскерка, кінуўся ў цёмны прадакоў, каб выказаць свае гарачыя пачуцці сваякам і ў цемры моцна ўзяўся за пацалункі. Калі ўнеслі*

святло, дык аказалася, што спазнілася Валеікі. Пан Станіслаў быў не ў захваленні ад гэтай сардэчнасці, але яго жонка не пратэставала".

Станіслаў Валеіка меў дзяцей толькі ад першага шлюбу, былі гэта Вітак і Дзюня. Дзюня перад самай вайной выйшла замуж за маладога афіцэра з рэдкім прозвішчам Вайнікініс, потым ён загінуў на вайне. Вітак пасля заканчэння курса права Віленскага ўніверсітэта адбываў стажыроўку юрыстам. Жыў у Вільні, быў заўзятым філатэлістам і ўражваў сяброў сваімі калекцыямі⁸.

Станіслаў Валеіка быў членам Васілішскай гміннай рады, у 1939 г. яго арыштавалі і вывезлі ў глыб Расіі. Далейшы лёс невядомы⁹.

Пра Вінцэнта Валеіку вядома няшмат. Нарадзіўся 23 студзеня 1883 г. у фальварку Галавічполе, у 1903 г. скончыў Трэцюю рэальную гімназію ў Пецярбургу, а потым стаў студэнтам сталічнага Горнага інстытута. Увосень 1910 г. пасля заканчэння Горнага інстытута выехаў з Пецярбурга і 15.11.1910 г. пачаў працаваць горным інжынерам у Шчарбінаўскай шахце на Данбасе. З 1921 г. жыў у Дамброве Горнай у Польшчы, спачатку працаваў у шахтах, вядома, што ў 1923 г. займаў пасаду галоўнага інжынера, а потым працаваў дырэктарам Дзяржаўнага горна-металургічнай школы імя Станіслава Сташыца.

Юры Туронак піша, што Вінцэнта Валеіку ў траўні 1940 г. арыштавала гестапа і 18.10.1940 г. ён памёр у канцлагеры Заксенгаўзен. Але захаваліся ўспаміны вязня лагера Дахаў Францішка Шоты, які быў вучнем Валеікі і напісаў пра лёс свайго настаўніка: *"Трошкі ўспамінаў пра дырэктара інжынера Валеіку. Як праз сон памятаю доўгія кашмарныя дні побыту ў гітлераўскіх лагерах смерці Дахаў і Араніенбург у адным бараку з інжынерам Валеікам, апошнім дырэктарам горна-металургічнай школы. Лагерныя вопыт - цяжкі жыццёвы груз, не магу назбыцца яго і сёння. Лагер вяртаецца ў фантамных снах, чаканне над ложкамі у выглядзе пакутлівых і жахлівых прывідаў. Калі я ўзадаваю тэа гадзі, дык у думках вяртаецца да мяне вобраз майго лагерага калегі інжынера Валеікі, які праішоў тут праз пякельныя пакуты. Ён быў ужо стары, але гітлераўцы адчулі ў ім высокую душу, і ўсё самае дрэннае яго не абмінула. Біты і абишуканы пры кожнай магчымасці (а гэтых хапала), працаваў на самых цяжкіх працах, але духоўна не зламаўся і заахочваў жыць іншых. Быў сябрам усіх вязняў без розніцы ўзросту, нацыянальнасці і расы, хто ж яго не ведаў? Яго сэрца было адчынена для ўсіх, і вязні цягнуліся да яго на добрую параду, апеку і дапамогу, па яго аптымізм і веру ў блізкую волю. Няма яго паміж намі. Спрацаваны, збіты і хворы, ён упаў на пляцы падчас шасцігадзіннага стаяння без руху - гэтак пакаралі ўвесь лагер за спробы аднаго з вязняў збегчы. Здранцвелага ад холаду, яго прынеслі ў лазарэт, адкуль ужо не вярнуўся. Ніколі не забуду яго слоў, якія мне сказаў, калі яго адносілі санітары: "Я ўжо сыходжу, і смерць для мяне не будзе страшнай, але сэрца сціскае боль, што маё цела застаецца на варожай зямлі"*¹⁰.

Сябар і сусед Вацлава Іваноўскага Вінцэнт Валеіка быў закатаваны ў нацысцкіх лагерах Дахаў ці Араніенбург.

Такім чынам, двух братоў Валеікаў замардавала НКВД, трэцяга - нацысты.

Надзея Саўчук-Германовіч

Надзея Саўчук-Германовіч нарадзілася ў 1983 годзе ў Гародні Адукацыю атрымала ў Менску ў МДЛУ - лінгвіст. Мае два зборнікі паэзіі і прозы, працуе над трэцім.

Да вытокаў!

Па загаду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь 2018 год названы годам малой радзімы.

А час ідзе, грукоча па камянях,
Ужо мінула палова свежкі той,
Я зірнаўся, хоць заўважыш,
што "дарэмна",
Пабачу дом, цябе, сваіх бацькоў.

Вяртанне на радзіму - знатны цуд!
Няма нічога простага за леты:
Вандроўка ж у мінулае - прысуд,
Размова з тым, хто ведае найлепей.

Усё было там, у былым жыцці:
Крыніца, дрэва, мова, нараджэнне,
Мінула апалова -
час другой прыёсці,
Чакаю я эпоху адраджэння!

Я толькі не шкадую, што жыву!
Што дыхаю, гляджу і мару!
І верую, я цуд усё ж знайду
Калі вярнуся ў родныя абшары.

І колькі б не мінула дзён,
І колькі б тыдняў не намроіў вецер,
Мы - дрэўцы той зямлі сваёй
Адкуль бяруць вытокі нашы сэрцы!!!

Каложа

Каложа старая панура пануе,
Глядзіць на раку ды паціху сумее
Пра доўгія леты бязвер'я, нядолі,
Калі мы забылі пра Бога і волю.

У парку старым, бы жывая легенда
Пра раннія смерці Барыса і Глеба,
Пра тое, каб людзі часцей спаміналі
Пра сонца і веру, ды іх гартавалі.

Прыгожая цэрква над Нёман ступае,
Вачыма старэйшых вакол палядае,
Як камень да вежы,
князьёўна да ежы,
За верай ідзе, і яе не губляе.

Царква векавае
і сэрцу даруе
Парады,
Каб людзям больш веры не страціць
Не знаць каб крывы ды зларадства.
Каменні маўчаць,
але гучна крычаць
Нам гракі, бы стагоддзям дарадцы.

¹ Iwanowski Kazimir. Wspomnienia z kresowej mlodosci. Bydgoszcz, 1995. S. 6.

² Туронак Ю. Вацлаў Іваноўскі і адраджэнне Беларусі. С. 32-40.

³ Мясцовая легенда кажа, што назва Галавічполе пахалзліла ад нейкага шведскага правадыра Галавіча, які быў тут забіты. Зразумела, што імя шведа было моцна аславянена. Але гэта толькі легенда.

⁴ Ivanauskas Tadas. As apsisprendziu. Wilno, 2010. P. 100.

⁵ Karol Laskowicz: (Kresowy dwor i jego sasiedzi). Opracowanie na podstawie wspomnien. // Biblioteka Zakladu Narodowego im. Ossolinskich we Wroclawiu, sygn. 15480/II. S. 84.

⁶ Lida i okolice we wspomnienach pani Janiny Burakowej // Ziemia Lidzka. 1994. № 13.

⁷ Karol Laskowicz: (Kresowy dwor i jego sasiedzi). Opracowanie na podstawie wspomnien. S. 139.

⁸ Iwanowski Kazimir. Wspomnienia z kresowej mlodosci. S. 6.

⁹ Karol Laskowicz: (Kresowy dwor i jego sasiedzi). Opracowanie na podstawie wspomnien. S. 138.

¹⁰ Szota Franciszek. O dyrektorze inz. Wincentym Wollejkou // XI Zjazd absolwentow Dabrowskiej sztygarki im. Stanislaw Staszica i 200 lat najstarszej szkoly gorniczej w Polsce. Dabrowa, 2016. S. 22.

БЕЛАРУСЬ РЫЦАРСКАЯ

"Меч Лідскага замка" і не толькі

Адным з самых відомых мерапрыемстваў у рамках святкавання 695-годдзя Ліды стаў рыцарскі турнір "Меч Лідскага замка", арганізаваны ДУ "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці" аддзела культуры Лідскага райвыканкама і народнай студыі рыцарскіх мастацтваў "Dies Magna", якая дзейнічае пры названым цэнтры. Жыхары і госці горада, якія ў гэты святочны дзень наведлі замак, змаглі стаць сведкамі і ўдзельнікамі рэканструкцыі яркіх гістарычных падзей, паглядзець на майстэрства конных рыцараў і баі пешых, бліжэй пазнаёміцца з сярэднявечнымі мастацтвамі, акунца ў атмасферу сярэднявечча. У пешых турнірах удзельнічалі рыцары з клубаў гістарычнай рэканструкцыі Беларусі і Расіі, конныя прадстаўлены і шоў паказвалі глядачам удзельнікі менскага конна-гістарычнага клуба "Залатая шпора", свае забавы для наведвальнікаў замка ладзілі і рэканструктары з клуба "Шатландская пяхота" (Маладзечна)... Але аб усім па парадку...

Ва ўрачыстым адкрыцці турніру прынялі ўдзел гурт "Hardwood", тэатр гістарычнага танцу "Soleil" (абодва калектывы - з Менска), тэатр агню "Flash Lights" (Гомель). Турнір, як звычайна, быў падзелены на тры часткі, кожная з іх мела штосьці агульнае, а таксама мела свае асаблівасці.

Новаўвядзеннем турніру ў гэтым годзе стала "Бітва двароў" - масавыя бугурты (камандныя баі) рыцарскіх клубаў па асаблівых правілах. Глядачы ўбачылі сапраўднае рыцарскае шоу - захапляльны поўнакантактны баі на рыстальшчы з удзелам беларускіх рыцарскіх клубаў "Белы тур", "Паходня", "Шляхецкая застава", "Дружына Патрыка", расійскага клуба "Кайзер". Ладзілі пешыя рыцары таксама

індывідуальны пешы турнір "Меч-бастард". Меч-бастард - паўтарачны меч, якім можна біцца, трымаючы яго абедзвюма рукамі. Шчыты ў двубоях на мячах-бастардах не выкарыстоўваюцца, таму баі гэтыя заўсёды праходзяць актыўна (за шчытом тут не схаваешся).

Трэці год запар упрыгажэннем фестывалю з'яўляецца выступленне конных рыцараў клуба "Залатая шпора" з Менска. На гэты раз конна-гістарычным клубам была прадстаўлена новая анімацыйна-гістарычная праграма "Чароўныя коні Вялікага Княства Літоўскага", якая з поспехам прайшла на многіх фестывальных пляцоўках Беларусі. Глядачы бліжэй пазнаёміліся з грацыёзнымі, натрэніраванымі конямі ўдзельнікаў клуба, даведліся аб іх мянушках і пародах, а таксама аб тым, што Вялікае Княства Літоўскае лічылася адной з лепшых кавалерыйскіх дзяржаў у свеце, верхнікі княства атрымлівалі шэраг перамог у гістарычна значных бітвах. "Вершнік павінен паважаць свайго каня, пасяброўску ставіцца да яго - і конь адкажа яму тым жа", - гаварыў кіраўнік клуба Павел Калінкоў (пан Павел Заслаўскі).

* * *

У рамках турніру "Меч Лідскага замка" высту-

палі гурт "Hardwood", тэатр сярэднявечнага танцу "Soleil" з Менска. На працягу ўсяго мерапрыемства ў замку праводзіліся майстар-класы па сярэднявечных і побытавых танцах, музыкальныя выступленні. Ахвочыя мелі магчымасць пакатацца на конях.

Дарэчы, гэта ўжо пяты рыцарскі турнір у Лідзе, на якім выступае менскі ансамбль сярэднявечнай музыкі "Hardwood" ("Цяжкое дрэва"). Увогуле, як адзначылі ўдзельнікі ансамбля, Ліда для іх месца знакавае. Менавіта ў Лідзе шэсць гадоў назад калектыв даў свой першы канцэрт. Што тычыцца творчасці ансамбля, сярэднявечныя кампазіцыі яго музыканты робяць бліжэй да сучасных, выкарыстоўваючы ўдарную ўстаноўку, барабаны, бас-гітары, каб сярэднявечная музыка была больш блізкай сучаснаму слухачу.

Таксама ў праграме турніру было прадугледжана нямаля інтэрактыўных мерапрыемстваў. Парадавала глядачоў выступленне клуба "Шатландская пяхота" з Маладзечна, які прадставіў сваю ўражальную анімацыю як у замку, так і ля яго муроў.

- Мы, адзіныя ў Беларусі, рэканструюем побыт шатландскіх наёмнікаў XVI стагоддзя, якія ваявалі ў Еўропе, - расказвае кіраўнік клуба "Шатландская пяхота" Аляксандр Шоць. - Дарэчы, яны маюць дачыненне і да гісторыі Вялікага Княства Літоўскага. Напрыклад, у асабістай гвардыі Радзівілаў былі шатландцы. Наш клуб выступае па ўсёй Беларусі, удзельнічае ў розных фестывалях. У шэрагах "Шатландскай пяхоты" налічваецца чалавек пятнаццаць, у тым ліку мая жонка і малодшы сын. У турніры "Меч Лідскага замка" мы ўдзельнічаем другі раз.

* * *

Праграма рыцарскага турніру "Меч Лідскага замка" цягнулася да позняга вечара. Самым насычаным і яркім стала вячэрняе дзвюхгадзінае прадстаўленне, у рамках якога адбыліся фіналы групавога і індывідуальнага турніраў. Перамогу ў турніры "Бітва двароў" падзялілі каманды рыцарскіх клубаў "Белы тур" (Менск) і "Кайзер" (Масква), а па выніках індывідуальнага турніру найлепшым з найлепшых байцоў быў прызнаны пан Кшыштаф, прадстаўлены як таямнічы рыцар з Менска. Тут жа, у замку, адбылося ўрачыстае ўзнагароджанне пераможцаў.

Вечар - гэта яшчэ і час інтэрактыўнага коннага рыцарскага шоу ад клуба "Залатая шпора". На гэты раз глядачы сталі сведкамі індывідуальнага і групавога конных турніраў. У фінале індывідуальнага турніру сышліся з здзімамі на конях кіраўнік клуба пан Павел Заслаўскі і пан Вацлаў Мсціслаўскі. Кожны рыцар абраў сабе даму сэрца сярод гледачоў-жанчын. Дама сэрца таго рыцара, які перамог (а перамог пан Павел), была абвешчана каралевай турніру і атрымала ўнікальную магчымасць праехацца з ваяром-пераможцам на кані.

У заканчэнне турніру з яркімі фаер-шоў і піратэхнічным прадстаўленнем выступілі адпаведна лідская студыя агню "ZHARA" і фаеркаманда "Flash Lights" з Гомеля. Спецыяльна для турніру ў Лідзе фаершчыкі падрыхтавалі яркія, маштабныя вогненныя нумары з выкарыстаннем вялікай колькасці складанага рэквізіту і піратэхнікі.

Але на гэтым забавы ў Лідскім замку не скончыліся - ахвочых патанчыць чакала начная супердыскацэка "ZAMOK DANCE".

* * *

Па Беларусі пашыраецца мода на ўстаноўку так званых "садовых скульптур" у выглядзе рыцараў. Першай і доўгі час самотнай скульптурай на адрэзку Ліда - Нясвіж была скульптура "Рыцар" у Наваградку, якую ўсе называюць Міндоўгам.

Нядаўна рыцар з'я-

Скульптура "Рыцар" у Наваградку. Падабенства з Міндоўгам выпадковае

Рыцар на Нясвіжскай АЗС. Кожны ахвотны можа патрымацца за другі меч. Вось вам і двубой

Рыцар непадалёк ад Лідскага замка ахоўвае паркоўку равароў. Падабенства з Дон-Кіхотам, мабыць, таксама выпадковае

віўся на АЗС у Нясвіжы з боку Гарадзеі, а ў Лідзе да сёлетняга свята горада паставілі "Дон-Кіхота". Таксама рыцар і з усімі атрыбутамі.

Паводле тэксту Аляксандр Мацулевіча і фота Вольгі Мацешы з "Лідскай газеты" ды Станіслава Суднікі.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок, Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік, Павел Сяцко, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў, Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні. 231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ". Газета падпісана да друку 24.09.2018 г. у 17.00. Замова № 2494. Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес. - 2,03 руб., 3 мес. - 6,09 руб.

Кошт у розніцу: па дамоўленасці.